

HET WOORD VAN DE WEEK

16 november 1958

VERSCHIJNT WEKELIJKS

11e jaargang nr. 46

Frankering bij
Abonnement
UTRECHT

De Heer
Mevrouw
Mejuffrouw

W
PROF. DR. G. STUIVELING.
DIEPENDAALSELAAN 114.
HILVERSUM.

Onbestelbare exemplaren
terug aan:
Oudegracht 152, Utrecht

Lezingen voor de radio

- 23 November — V.A.R.A. 9.45. Dr. A. L. Constandse — „Het menselijk tekort.”
24 November — A.V.R.O. 16.45. Mej. M. J. Dijkstra — „De Volwassene.”
30 November — V.A.R.A. 9.45. P. N. Kruyswijk — „Ontnuchtering en Surprise.”
7 December — V.A.R.A. 9.45. Dr. B. W. Schaper — „Tien jaar mensenrechten.”
14 December — V.A.R.A. 9.45. Prof. Dr. M. Minnaert —
„De bevrijding van de oorlog.”
21 December — V.A.R.A. 9.45. Prof. Dr. G. Stuiveling — Nog niet bekend.
22 December — A.V.R.O. 16.45. Mej. M. J. Dijkstra — „De oudste generatie.”
28 December — V.A.R.A. 9.45. Prof. Dr. J. J. Fahrenfort —
„Nationalisme en Humanisme.”

Het Woord van de Week

Humanistische radiolezingen uitgesproken voor de Vara-microfoon.

Administratie: Humanistisch Verbond, Oudegracht 152, Utrecht, Postgiro 304960.

Abonnementsprijs bij vooruitbetaling f 4,— p. j., buitenland f 4,60 p. j.. losse nummers f 0,25.

Het recht om zichzelf te zijn

De trieste geschiedenis met de Nobelprijs voor de Russische schrijver Boris Pasternak heeft nog een aantal kanten, die minder dan andere de aandacht hebben getrokken en het uit een oogpunt van algemene menselijkheid juist wel verdienen. Men kan daarbij in het midden laten of zijn werk artistiek de kwaliteiten heeft die de bekroning rechtvaardigen. Ook, of het verstandig is een roman te prijzen die in Rusland zelf niet is uitgegeven, maar tegen de openlijke wens van de auteur in alleen in het buitenland. Ook, of zo'n bekroning niet onvermijdelijk in de sfeer van de politiek zou worden getrokken, zodat het eigenlijke karakter ervan te gronde moest gaan. Enzovoort. Het zijn allemaal heel belangrijke vragen, en de kranten van links en rechts hebben er dan ook naar vermogen over geschreven. Zonder het met elkaar eens te worden, natuurlijk, maar dat doet er niet toe. Dat is zelfs de bedoeling niet, mag men zeggen.

Maar het *wezenlijke* feit ligt niet op het ogenblik dat Pasternak bekroond wordt en daarmee het middelpunt wordt van een opwinding op wereldschaal. Veel wezenlijker in dit alles is de dag waarop hij zijn manuscript inzendt bij de Russische uitgeverij en deze het hem retourneert. In Rusland zelf had dit boek kunnen verschijnen als men de wens van de auteur had gevolgd. Wat nu in zekere zin een clandestiene buitenlandse uitgave is geworden, heeft de kans gehad een doodgewone binnenlandse uitgave te zijn. Die kans te hebben verzuimd betekent veel meer dan een literaire gebeurtenis, het is een daad van zedelijke orde, een negatieve daad welteverstaan.

Natuurlijk blijven overal ter wereld manuscripten ongedrukt. Dat is onvermijdelijk. Er zijn altijd mensen die aandrang voelen tot schrijven, hetzij omdat zij menen begaafd te zijn, hetzij omdat zij menen bijzondere ervaringen te hebben, hetzij uit eerezucht of idealisme of zelfoverschatting of welk motief dan ook. Maar het uitgeven is een zaak van commerciële aard en men kan van geen enkele uitgeverij verwachten dat men boeken drukt die de kosten niet goed maken. Gebeurt dit een enkele maal toch, omdat dit een particulier genoeg van die uitgever is, dan moet dat uiteraard een uitzondering blijven. Want van z'n verlies kan niemand leven.

Het is dus duidelijk, dat er ook in ons eigen land mensen rondlopen die ongepubliceerde boeken in hun bureaula hebben liggen en zich eigenlijk miskend voelen daarom. Dat feit is onvermijdelijk, want ook als men tweemaal of driemaal zovél ging drukken als tegenwoordig, zou er opnieuw een groep schrijvende medeburgers zijn die net niet aan bod kwam. Zij allen moeten zich maar troosten met de overweging dat gedrukt-worden niet genoeg is, dat gekocht-worden, gelezen-worden, begrepen-worden nog heel andere zaken zijn, daarna. Zaken die niemand dwingen kan.

Maar bij Boris Pasternak betreft het geen debutant, geen schrijver die met een beginwerk voor de dag kwam. Het betreft hier een volwassen man, sinds jaren erkend als een van de meest begaafde Russische dichters, befaamd vertaler van Shakespeare en Rilke, een man dus wiens kunstenaarschap geen twijfel overlaat. Kan men zich omstandigheden denken dat men zo iemand toch verhindert zijn nieuwe werk te publiceren, d.w.z. hem verhindert zichzelf te zijn?

Het is nog maar nauwelijks een eeuw geleden dat de Franse romanschrijver Gustave Flaubert zijn boek „Madame Bovary” uitgaf, een boek dat sindsdien in honderdduizenden exemplaren gelezen en herlezen is, en gerekend wordt tot de allerbelangrijkste prozawerken van het negentiende-eeuwse Frankrijk. Maar dat negentiende-eeuwse Frankrijk zelf dacht er bij monde van de Franse rechtspraak anders over: het veroordeelde dit boek als aanstootgevend, zoals het ook de niet minder beroemd geworden „Fleurs du Mal” van Charles Boudelaire justitieel veroordeelde. Het enige gevolg is geweest, dat latere literatuurbeschouwers openlijk hebben getwijfeld aan het gezond verstand, de goede smaak en de volwassen geest van deze rechters. De boeken zijn er noch door geschaad in hun

verspreiding, noch in hun duurzame betekenis, alleen de auteur heeft er zich gekrenkt, gegriefd door gevoeld, weken-, wellicht jaren-lang.

Of het nu politieke gronden zijn of zedelijke of godsdienstige, altijd is bij beslissingen van deze aard een menselijke persoonlijkheid in het geding, die daarvan de dupe wordt. Daarom reiken de feiten veel verder en veel dieper, dan één Boris Pasternak of één Gustave Flaubert. Zij reiken zo ver, dat men de zedelijke waarde van de persoonlijkheid, van iedere persoonlijkheid dus, in gevaar moet zien, waar zulke beslissingen worden genomen. En men ontkomt daarbij niet aan een tweede consequentie, deze: dat geen abstracties zoals de staat, de wet, de kerk, de partij de werkelijke verhoudingen mogen verbloemen. Die werkelijke verhoudingen zijn, dat mensen oordelen over mensen, en maatregelen nemen die de menselijke uiting en daarmee de menselijke uitgroei van medemens onmogelijk maken. Op dat moment is de menselijke persoonlijkheid als zodanig tweezijdig in het geding, zowel bij het slachtoffer, als bij de machthebber. En het is zelfs de vraag nog, waar eigenlijk wel het meest.

Het is helemaal niet waar dat de mensheid in haar moeizame ontwikkelingsgang door de eeuwen, de menselijke persoonlijkheid heeft erkend en ontzien. Het tegendeel is veeleer het geval.

Altijd hebben plaatselijke potentaten en vechtlustige krijgslieden en eigenwijze dogmatici gemeend, dat er dingen waren van zogenaamd hoger orde, die hún het recht gaven anderen te misbruiken, te ringeloren, te tuchtigen of te doden. Men moet over enig historisch besef beschikken om in te zien hoe zinloos al dit leed is geweest. Verheven geachte doeleinden of stelsels, waarvoor duizenden mensenlevens op de wreedste manieren zijn opgeëist, bleken een eeuw of wat later voorgoed te zijn verdwenen en bijna vergeten.

Geschiedenis is een leerschool in betrekkelijkheid. De vormen, de denkbeelden, de machtsverhoudingen veranderen, bijzaken worden hoofdzaken, hoofdzaken weer bijzaken, leuzen echoën weg, idealen verbleken en wat een bepaalde tijd als waarheid heeft aanbeden, is voor het nageslacht hoogstens een eerbiedwaardige waan.

Temidden van al deze relativiteiten en temidden van al datgene wat wijzelf op dit ogenblik voor belangrijk houden, omdat het ónze overtuiging is, houdt maar één ding bij voortduring stand: de mens, de levende mens. Zonder hem geen geschiedenis, zonder hem geen kunst, geen geloof, geen wetenschap, zonder hem geen geestelijk leven. De mens is voorwaarde en uitgangspunt van alles wat wij belangrijk vinden, maar de mens is meer dan dat, hij is daarvan ook het doel. Geen enkele politieke, godsdienstige of technische leider kan zijn werkzaamheid anders rechtvaardigen dan in termen van menselijk belang, de gruwelijkste misdaden van onze moderne geschiedenis zijn nog zó voorbereid en mogelijk gemaakt. Van daar dat men verplicht is, met nog duidelijker precisie te zeggen, dat het niet enkel gaat om menselijke belangen in algemene of collectieve zin, maar om de belangen van mensen stuk voor stuk. Menselijke collectiviteiten bestaan alleen als misverstand. Het feit dat miljoenen mensen gelijk reageren houdt niet in, dat zij tezamen maar één hart, één hoofd, één gevoel hebben.

Wij hebben te maken met levende medemens, elk afzonderlijk, verschillend van lichamelijke en geestelijke aanleg, verschillend van lichamelijke en geestelijke ontplooiing, elk met een eigen naam, in eigen omstandigheden, met eigen mogelijkheden en eigen verlangens. Er is voor elk van hen geen ander levensdoel denkbaar dan zijn mogelijkheden naar de mate van het mogelijke te ontplooiën.

Al zijn mogelijkheden? Ook als deze ziekelijk, ook als deze misdadig zijn? En wat, als de mogelijkheden van een potentiële tiran de mogelijkheden van een potentiële vrijheidsheld belemmeren en doorkruisen? Hier pas komen wij aan de kernvraag van heel deze beschouwing. Binnen de menselijke mogelijkheden liggen zo vele, zo verscheidene en zo tegengestelde zaken. Niemand kan zijn eigen mogelijkheden ten volle verwezenlijken, altijd gaat de ene vervulling ten koste van onvervuld blijvende mogelijkheden in hemzelf. Het enige wat wij kunnen, en dan ook moeten doen, is een rangorde te erkennen binnen al deze menselijke mogelijkheden. Een rangorde allereerst in deze zin, of een bepaalde vervulling of handeling alleen het eigen belang dient of ook gunstig is voor anderen. Een rangorde in de tweede plaats, of de vervulling of handeling een duurzame bijdrage is tot eigen en ander leven. Een rangorde in de derde plaats of deze vervulling of handeling uitdrukking geeft aan wat wij diep in onszelf als juist en verantwoord voelen, niet voor onszelf alleen maar voor allen.

Het is de eerbied voor de menselijke persoonlijkheid die altijd weer ons verplicht tot het inperken van onze bruuske en brute daden en het is het inzicht in de verscheidenheid van het menselijke, die ons verplicht tot het inhouden van ons absolute oordeel. Zolang men vasthoudt aan de menselijke gelijkheid, meent men andere mensen te mogen, ja soms te moeten fatsoeneren naar z'n eigen patroon. Wie het werkelijk om de mens te doen is, moet het durven wagen met de mense-

lijke óngelijkheid. Hij moet in oordelen, meningen, overtuigingen en zelfs handelingen van anderen, ook als ze hen bedroeven of grieven, de uiting zien van ánder menselijk leven dan het zijne, en in dit anderszijn eerder een verrijking van het gemeenschappelijke, dan een bedreiging. Vrijheid en verdraagzaamheid zijn geen fraaie versierselen van ons bestaan, maar de grondvoorwaarden van iedere menselijke omgang, welke die naam wezenlijk verdient.

Prof. Dr. G. STUIVELING

PROF. DR. G. STUIVELING
LEERSTOEL IN
HILVERSUM

Mededeling:

Op 9 november zou Prof. Dr. J. J. Fahrenfort spreken over „Nationalisme en humanisme”. Door ziekte van de spreker kon deze lezing zeer tot onze spijt niet doorgaan en heeft U ook het „Woord van de Week” no. 45 de afgelopen week niet ontvangen.

LEZINGEN A.V.R.O.

De in het jaar 1957/1958 voor de A.V.R.O.-microfoon uitgesproken 12 lezingen zijn thans volledig verkrijgbaar (gestencild).

Serie I Mevrouw Groenman-Deinum
„KINDEREN VRAGEN”

Serie II Dr. L. van Gelder
„HUMANISME EN OPVOEDING”

Serie III Dr. A. Saalborn
„HUMANISTISCHE TENDENZEN IN DE
MODERNE NEDERLANDSE LETTERKUNDE”

PRIJS PER SERIE VAN VIER LEZINGEN + 1.—.

Aanvragen bij: Centraal Bureau Humanistisch Verbond - Oudegracht 152, Utrecht